

belső békét, mert maguk az akciók komótosan követik egymást, hanem azért is, mert a környezetből is ellenállhatatlanul árad a nyugalom. Az izgalmakat oldott miliőben élik át. A Canal St. Martin különlegessége éppen abból adódik, hogy komplex koreográfiájával egyszerre tud az emberben harmóniát és feszültséget kialakítani. Így válhattak e hidak nemcsak a csatorna, de a romantika szimbólumaivá is.

*

Az építészeti környezet és ezek elemei önmagukban csak tárgyként léteznek. Életre csak az emberrel kapcsolatba kerülve kelnek. Épületek építészetté csak akkor válnak az ember szemében, amikor összefüggéseket talál és teremt a felfogott jelenségek között. A tárgyak így kapnak tárgyon túli értelmet. A Canal St. Martin passzivan szemlélve is élmény, mégis akkor vált ki mélyebb rezonanciát az emberekből, amikor birtokba veszik a teret, elindulnak a sétányon, vagy megmásszák a hidat, amikor a gátmester beindítja a gépezetet, de nemcsak a gépeket, hanem a járókelőket is akciókra kényszeríti, akik nemcsak szemlélők lesznek, de résztvevők is. Az ember a színre lépve élettel tölti meg a teret.

Zirkuli Péter

SAJÁT KÉPMÁSÁRA

A Louvre másoló

A Louvre, azon kívül, hogy múzeum s a világ egyik legnagyobb közgyűjteménye, tanulóhely is. Cézanne nevezte ábécéskönyvnek, amelyikből az olvasást, a képek olvasását tanulták s tanulják. Építése a XIII. században kezdődött, de még nem fejeződött be: udvarán a Piramis vadonatúj, a pénzügyminisztérium kiköltözésével felszabadult szárnyát most tatarozzák, hogy a múzeum része legyen. Az erődítményből, melyet az akkori városfalakon túl, a Szajna-parton Fülöp Ágost építtetett, jóformán semmi se maradt. A XIV. században V. Károly tette királyi lakhellyé. S az is volt mindaddig, további építkezésekkel, míg a Napkirály Versailles-ba nem költözött. Múzeumként 1793-ban nyitotta meg kapuit, vagyis kétszáz éve. „Másolni-Alkotni” címmel ebből az alkalomból rendeztek tavaly benne kiállítást.

Másolat a kiállítás háromszáz tárgyából majd' mindegyik, mert a mesterek mindig másolták a mestereket, ezerszámra, kivált ott, ahol mindig is bőven akadt másoló és másolnivaló. Cézanne ezért mondta, hogy olvasókönyv a Louvre. Degas pedig, a másik nagy másoló, azt mondta, hogy senki sem születik magától. Csupán a bugyuta tájékozatlanság hiszi magát törőlmetszetten eredetinek, bármily kevésbé egyéni is, hiszen a korlátoltságra mégiscsak a korlátoltság hasonlít leginkább. A nagyok más nagyoknak epigonjai, olyasféleképp, ahogyan Weöres írta: „*bár a homokban lábnyomuk lehetnék*”. A bejelentett program hol ez, hol az ellenkezője, a művészetek változásaiban az állandóság rendületlen: a mesterek egyhuzamban tanulnak, vagyis szó szerint is

másolnak serényen, meg szemügyre vesznek egy-egy kérdést, hogy ne feledjék, mert feltevéődött már régen, s helyénvaló legalább számon tartani.

A Louvre egyik legádázabb másolója ezért is volt a számunkra magyar és irodalmias hasonlattal olyannyira Weöres Sándor-i újító, Picasso, aki önmagát gyermekien csodálta és csodáltatta, és akinek kamaszos volt a versenyszelleme. „Rám hagyta az odaliszkokat”, kiáltott fel Matisse halála után, ugyanis Delacroix vásznának nemcsak ő rugaszkodott neki többször, az Matisse-t is ihlette. S ha Matisse színrendszere bárki szemében követhetővé, szinte természetessé avatja az érdeklődést a Delacroix-kép, az ALGÍRI NŐK iránt, Picassót szintén hosszasan foglalkoztatta az, amit Delacroix 1832-es algériai és marokkói utazásából hozott magával. Picasso 1940-ben készit róla több vázlatot, aztán az ötvenes években még hét rajzot, s amikor fölfedezi, hogy új élettársa mintha Delacroix egyik odaliszkjára hasonlítana, megint lehorgonyoz a Louvre-ban.

Ott tehát, hová kezdettől vázlatfüzettel, festőállvánnyal jártak az újabb vagy a leendő mesterek, hogy mindegyre képírni s -olvasni tanuljanak az elődöktől. Amikor a múzeum kétszáz éve megnyílt, elsősorban előttük, tanulók-másolók előtt nyílt meg. A közönség csak bizonyos napokon látogathatta, s a hét nagyobbik részében tanulóhely volt az épület: művészek álldogáltak a csarnokokban a kiállított művek előtt, egyébként sokan s így elég szorosan, és néztek figyelmesen, s másoltak. Ez a kiállítás ezért is kezdődik Hubert Robert-nak azokkal a képeivel, melyeken a Louvre látható, a képmásoló képfestők, úgy, ahogyan e múzeumnak afféle első őreként Robert megörökítette őket a Nagy Galériában, meg ahogyan ábrándosmód elképzelte a XVIII–XIX. század fordulóján, miféle is lehet a Louvre imaginárius élete, egykor élt és még éppen élő művészek eszmecseréje a festmények közvetítésével. Ugyanakkor az angol Turner, a soros fegyverzengés szünetét kihasználva, azért érkezik a Csatornán túlról, hogy bevesse magát a Louvre csarnokaiba és másoljon.

A másolás jogi szabályai különben nem változtak. Az eredeti méreteivel egyező méretű másolat, a hamisítás elkerülése érdekében, nem készíthető, ahhoz pedig, hogy valaki letáborozhasson munkaeszközeivel a múzeumban, mindig is úgynevezett másolóigazolvány kellett. A múlt század közepe óta nagyjából mai elvei szerint működik a Louvre, vagyis 1855-ben megszűnt a gyakorlat, hogy az önképző képzőművészeké a legtöbb nap, s a publikum csak aztán báméskodhat. Kortárs szemtanúk feljegyzése szerint e kiváltság régi idején akkora volt a művészi tolongás, hogy fenn kellett tartani a helyet. Most a közönség tolong szüntelenül, ám valahogy továbbra is folyik a százados másolás. A krónika szerint Manet, a Louvre egyik ilyen másoló törzsvendége, ki tehát már a mostani múzeumrend szerint dolgozhatott, fejcsóválva nézte egyik társát. Az a földre, vagyis parkettára kuporodott, térdén rézlemez tartott, s egyenesen arra véste Velázquez INFÁNSNŐ-jét, melyet épp másolt magának. Oda is szólt neki Manet, hogy ritka szerencséje lesz, ha így jut valamire. Az odaszólásból beszélgetés lett, a beszélgetésből barátság. A rézlemezzel bajlódót Degas-nak hívták.

A Louvre-ban a másolásnak tehát legendáriuma is lett, hol klasszikusok társalognak olyan módon is, mint Manet és Degas. S mert ahol legenda van, mártír is adódik, a másolás története is beszámol halálos áldozatról. 1905-ben egy napon csörömpölés visszhangzott a Louvre valamely termében, s állványaik mögül a másolók arra figyeltek fel, hogy egyik társuk a maga állványát, palettáját, esetjeit földre döntve összeesik. Másolás közben s hirtelenül így halt meg a huszonöt éves Georges Linaret, ki sokakra hatott, például Derainre.

Változatlan jogi szabályok, gazdagodó legendárium mellett a másolás hosszú isko-

lájának, tehát ennek a kiállításnak más persze a veleje és története. A Robert-rel kezdődő, Giacometti-vel záródó tárlat háromszáz alkotása ritka műtörténeti sorozattá áll össze. Nyilván több ez egyszerű recepciótörténetnél, hisz egyebek közt arról is árulkozik, hogy magának a recepció fogalmának melyek voltak történeti szakaszai.

Kiállítások szokott pedagógiájával a rendezők ezúttal is tartottak olyan rendet, mely a tanuló figyelmet eligazítja a művészi figyelem változásaiban. Tizenkét nagyobb részre tagolták a bemutatott anyagot: a kétszáz évvel ezelőtti másolómunka bemutatásával kezdtek, a vázlatfüzetekkel folytatták, majd azzal, hogy mikor s miként másolták Poussint, Tizianót, a velenceiek sokaságát, hogyan készített másolatot Delacroix, s hogyan másolták Delacroix-t, másolóként miféle volt Degas, s végül mely módokon rugaszkodott el a másolt mesterek műveitől a huszadik század. A tárlatnak ebből a leltárából is kitetszik, hogy a nagy másolók közt voltak kivételesen szorgalmasak, Delacroix-tól Picassóig, ráadás érdekességként olyasféle melázásokhoz adva alkalmat, hogy fejedelmi becsvágyúak hogyan fordultak hasonlóképp ambiciózus meg rebellis elődhöz, Delacroix Rubenshez, Picasso és Guttuso Delacroix-hoz. S kitetszhet az is, hogy a másoltak közt is akadnak olyanok, amelyeket és akiket kiváltképp sokan és sokféleképp másoltak. Természetesen kínálkozott hát tárlatzárónak a különterem a Mona Lisa-másolatokkal, ideértve a tekintélyt csak látszólag tépázó szürrealista finctorokat, majd a tisztelgő műveknek, hommage-oknak a kisebb gyűjteménye, hol összeszemosódik másolat, változat és hódolat. A Louvre kiállításának utolsó darabja így lett egy kis bronzszobor, Giacomettié, kinek előbb vázlatfüzetei már mutatták, hogy mennyire hatottak rá az óegyiptomi vonalak, azazhogy saját vonalaihoz miként talált rá ezekre a szálkásan ágaskodó régi vonalakra.

A tárlat utolsó darabja, a Giacometti-szobor mind e vázlatok után készült, azután, hogy Giacometti, a másolók egyike, megtanulta az egyiptomi művészetet, s így ezzel a bronzsal a régi írrok közismert mására visszautalhatott. Hiszen nemcsak az ráutalás, „hasonlat csupán”, ami halandó, hanem az is, ami kopírozott reményeink szerint halhatatlan. S ami valamiképp szintén másolatból lett.

ISTENEM, Ó, A DAL, A DAL...!

Már csak mosolygok, hogyan környékez engem, s nem is hiába, „a” dal. Nem elég, hogy Szép Ernőtől lassan már régesnek nevezhetően tudom némi csinját, már ahogy izlelni bírja a fül meg a ráhalló járatos szív; nem, az se, hogy nyaramat-özömet telekiabálja Linda Perry barát-nénk, a kis móka fejfedős énekesnő a bandájával, esendő zsenialitást a megszállottsággal párosít, de igazán úgy, hogy Ernő

urunk is valami kedvét lelné a látványában s produkciójában, nemcsak a magam áhitóbban lelkesedő állaga; nem is, hogy Burns és Petőfi egyképp vonz, csak annyi különbséggel, hogy az alföld tájra indulni nem szándékom, Ayrbe, a skóciai bárd szülőföldjére meg örökké csak készülni fogok; s az is hagyján, hogy svájci pszichiatérnél, aztán a Sylvia Plathról író Al-vareznél is a dal magasztalására bukka-